

Vorstel aanpak Aziatische hoornaar

Auteur

5.1.2.e

Datum

4 december 2024

Inhoud

Inhoud

Inhoud.....	1
Voorwoord.....	2
1. Juridisch Kader.....	3
2. Betrokken belangen.....	5
Biodiversiteit.....	5
Volksgesondheid (steekgevaar).....	5
Landbouw en Imkerij.....	5
3. Voorgestelde landelijke aanpak.....	6
Vorm een landelijk kernteam.....	6
Stel provinciale kernteams op voor nadere uitwerking landelijke lijn.....	7
4. Brabantse uitwerking aanpak exoten.....	9

Voorwoord

De Aziatische hoornaar is een hoornaarsoort die oorspronkelijk voorkomt in Zuidoost-Azië en niet van nature in Europa voorkomt. De Aziatische hoornaar heeft zich in Nederland vanuit Vlaanderen gevestigd. In 2019 is het eerste nest in Noord-Brabant gemeld. Sinds de eerste melding in 2017 heeft de Aziatische hoornaar zich, ondanks bestrijdingsinspanningen, snel uitgebreid in Nederland.

Deze snelle uitbreiding heeft ertoe geleid dat het voor de Provincie steeds moeilijker wordt om alle nesten op te sporen en te bestrijden. Om die reden worden mogelijkheden verkend om andere partijen te betrekken bij de aanpak van de Aziatische hoornaar vanuit hun belang en medeverantwoordelijkheid ten aanzien van Natuur, Landbouw en volksgezondheid. Voor de Aziatische hoornaar geldt sinds 2021 een beheersopgave in plaats van een eliminatieopgave. Dit betekent dat de provincie niet langer hoofdverantwoordelijk is voor de aanpak van de Aziatische hoornaar. Wel moet verdere verspreiding en aantasting (van de biodiversiteit) zoveel als redelijkerwijs mogelijk worden voorkomen. Hierin hebben verschillende belanghebbenden een eigen verantwoordelijkheid.

Deze notie vormt een eerste voorstel voor een nieuwe aanpak van de Aziatische Hoornaar. Naast deze notitie is een achtergrond document opgesteld met meer informatie over de risico's van de Aziatische hoornaar en de aanpak zoals deze tot nu toe heeft plaatsgevonden.

De voorgestelde nieuwe aanpak is tweeledig. Enerzijds moet worden ingezet op een organisatiestructuur die zich richt op een centraal georganiseerde kennisdeling, die verder wordt uitgewerkt op provinciaal en gemeenteniveau. Daarnaast wordt een efficiëntie slag voorgesteld voor de praktische organisatie rondom de opsporing en bestrijding van Aziatische hoornaars op lokaal niveau.

Commented [5.1.2.e]: In 2004 per ongeluk geïntroduceerd in Frankrijk

Commented [5.1.2.e]: De AH is in 2004 per ongeluk geïntroduceerd in Frankrijk en is in Nederland voor het eerst gemeld in 2017 in Zeeland. IN 2019 s het eerste nest in Noord-Brabant gemeld.

Commented [5.1.2.e]: Centrale en Landelijk georganiseerde kennisdeling en regionaal/ provinciaal/ lokaal georganiseerde uitvoering van bestrijding?

Commented [5.1.2.e] Wat bedoel je met efficiëntieslag? Waarom is die nodig en afhankelijk daarvan de beantwoording hoe dat aan te pakken. Moet het goedkoper (voor wie)/ beter georganiseerd/ breder of effectiever/ duidelijker doelen/ verantwoordelijkheden/ ?/ etc..

1. Juridisch Kader

De Aziatische hoornaar staat sinds 2016 op de Europese Unielijst voor invasieve exoten. De Unielijst maakt onderdeel uit van de Europese Verordening No. 1143/2024 waarin soorten zijn opgenomen die een bedreiging vormen voor de biodiversiteit. Lidstaten zijn verplicht om maatregelen te treffen tegen deze soorten.

De noodzakelijke maatregelen zijn afhankelijk van het stadium waarin de introductie van een soort zich in een lidstaat bevindt. Vestiging van de soorten van de Unielijst in lidstaten moet voorkomen worden (preventie en eliminatie). Als de soort al is gevestigd in een lidstaat als hij op de lijst wordt geplaatst, dan moet de soort beheerst worden. Wanneer vestiging van een soort ondanks inspanningen niet voorkomen kan worden en volledige uitroeiing niet meer mogelijk wordt geacht, kan op verzoek van de lidstaat de status van de soort worden gewijzigd van 'vroeg stadium van invasie' (doel: snelle uitroeiing), naar 'gevestigd' (doel: beheersen).

In 2021 is geconcludeerd dat de volledige uitroeiing van de Aziatische hoornaar in Nederland niet meer mogelijk is waardoor de status van "vroeg stadium van invasie" is gewijzigd naar "gevestigd".

Sinds 2018 zijn de provincies (beleids-)verantwoordelijk voor de beheersing en bestrijding van invasieve exoten en het herstel van ecosystemen. Zij handelen hierbij vanuit hun wettelijke taken ten aanzien van natuurbescherming. De provincies kunnen zelf invulling geven aan deze verantwoordelijkheid en initiëren hiertoe onderzoek, doen aanbestedingen en richten zich op communicatie met andere partijen. De provincies mogen hierin prioriteren en hun eigen beleid bepalen.

De verantwoordelijkheid voor de aanpak van invasieve exoten betekent niet dat de provincie zelf alle maatregelen moet of kan uitvoeren. Bij gevestigde soorten met een beheersopgave hebben alle betrokken partijen een eigen of medeverantwoordelijkheid die samenvalt met hun publieke taak en/of eigendom. De provincie heeft hierin een faciliterende en waar mogelijk coördinerende rol vanuit het provinciale **natuurbelang**.

Commented 5.1.2.a: Alléén vanuit het natuurbelang? Dat is dan wel een belangrijke nuance

CONCEPT

2. Betrokken belangen

De Aziatische hoornaar vormt een (mogelijk) risico voor de biodiversiteit, volksgezondheid, imkerij en landbouw. Partijen hebben vanuit een belang ten aanzien van deze aspecten dan ook een gedeelde verantwoordelijkheid in de bestrijding van de Aziatische hoornaar.

Biodiversiteit

De Aziatische hoornaar staat sinds 2016 op de Europese Unielijst voor invasieve exoten. De werksters van de Aziatische hoornaar vangen vliegende insecten als voedsel voor de larven. Prooidieren bestaan voornamelijk uit honingbijen, maar ook uit wilde bijen, wespen, vliegen en andere vliesvleugeligen. Dit heeft een direct effect op de prooidieren en een indirect effect op de bestuiving van (wilde) planten.

Volksgezondheid (steekgevaar)

Net als veel andere wespsoorten kunnen Aziatische hoornaars steken als ze zich bedreigd voelen. De steek van de Aziatische hoornaar kan pijnlijker zijn, maar is niet gevaarlijker dan die van andere soorten zoals de limonadewesp, tenzij de persoon een sterke overgevoeligheid heeft voor het gif. Het risico voor de gezondheid is groter wanneer de persoon meerdere keren wordt gestoken, bijvoorbeeld wanneer hoornaars hun nest gezamenlijk verdedigen. Grote zomernesten van de Aziatische hoornaar hangen doorgaans hoog in de boom waardoor de kans op een dergelijke situatie klein is. De voorjaarsnesten zijn kleiner, maar bevinden zich vaak wel op plekken waar men sneller in contact kan komen met het nest. Denk aan nestkastjes, heggen, schuurtjes en spouwmuren.

Landbouw en Imkerij

De Aziatische hoornaar is een opportunist dat die het voedsel kiest dat het meest voorhanden is. Een van de voornaamste voedselbronnen van de Aziatische hoornaar zijn, mede agv de beschikbaarheid, honingbijen. Ze zijn vaak te zien bij bijenkasten waar ze jagen op bijen. Vanuit imkers zijn dan ook grote zorgen over de gevolgen van de Aziatische hoornaar voor hun bijenvolken. Indirect zijn er (mogelijk) effecten voor de bestuiving van landbouwgewassen. Er zijn ook signalen dat werksters (vraat)schade veroorzaken aan zachte fruitgewassen zoals druiven en pruimen.

Commented 5.1.2.e]: = landbouw? Belangrijk om de duiden waar die verantwoordelijkheid ligt. Provinciaal prog landbouw= ged Mark v Oudenhoven?

Commented [5.1.2.e]: En insecteneters, o.a. vogels?

Commented 5.1.2.e]: Tenzij' suggereert een groter gevaar dan bij gewone wespen wanneer iemand allergisch is. Bij mijn weten is dat gevaar ook vergelijkbaar en niet groter.

Commented 5.1.2.e]: Dit is voor een leek simpel te begrijpen, maar geeft ook een vertekend beeld. Het merendeel van de prooi is géén honingbij. In soortensamenstelling is de honingbij, vaak, de voornaamste prooi (gemiddeld 30%). Maar op het totaal is dus 70% van de prooi géén honingbijen (zeker als die niet beschikbaar zijn).

Commented 5.1.2.e]: En appels/ peren, oogsttijd aug/sept/okt

3. Voorgestelde landelijke aanpak

Vorm een landelijk kernteam

Huidig knelpunt:

Provincies geven in principe zelf invulling aan de aanpak van invasieve exoten. Op deze manier is er ruimte voor de regionale en lokale verschillen tussen de provincies en de exotenproblematiek ter plaatse. Echter wanneer een invasieve exoot zich snel uitbreidt over het land, is er behoefte aan een eenduidige **en gezamenlijke** aanpak en informatievoorziening. Dit zagen we ook bij de (niet invasieve) Eikenprocessierups.

Bij de aanpak van de Aziatische hoornaar zijn er veel verschillende "werkelijkheden" die al dan niet in de media komen. Ook zorgt een wisselende provinciale aanpak voor veel onduidelijkheid ("waarom doet provincie A dit wel en provincie B niet?").

Doel: Een centrale kennisbank, communicatielijnen en strategie of doelstelling (die per provincie verder uitgewerkt kan worden, punt 2)

Aanpak:

Zet een landelijk kernteam op met de belangrijkste belanghebbenden. Dit kernteam heeft als taak om een landelijke communicatielijnen op te zetten, kennis te verzamelen en te delen. Het team komt regelmatig samen, bijvoorbeeld eens per twee maanden om de laatste ontwikkelingen door te nemen.

Concrete acties kunnen bestaan uit:

- Inrichten van een landelijk informatiepunt (eventueel met meldingspunt) met actuele info t.a.v. bestrijding nesten, bescherming bijenkasten en risico's voor de volksgezondheid
- Strategisch communicatieplan opstellen. Bijvoorbeeld bij de eerste nieuwe hoornaars een persbericht opstellen + expert voor nadere uitleg.
- Invullen kennisleemten, uitwisselen kennis met andere landen tav Aziatische hoornaar.
- Beoordelen/verkennen nieuwe bestrijdings- of beheermethodes

Het is belangrijk om de voornaamste belanghebbenden te betrekken in dit kernteam. Voorstel:

1. LNVN: Biodiversiteits- en landbouwbelang. Zijn ook trekker van **landelijke bijenstrategie**.
2. Provincies: Biodiversiteitsbelang, schakel tussen landelijk/lokaal en hebben regierol tav exotenbestrijding.
3. Gemeente: Belang tav volksgezondheid **en openbare orde**.
4. NBV: Landelijke vertegenwoordiging van imkerij

Commented 5.1.2.e : En trekker van Basiskwaliteit Natuur NB in de natuurherstelverordening wordt ook herstel van stedelijke ecologie genoemd. Met grote aantallen ah-nesten in bebouwd gebied vormen dan ook een uitdaging

Commented 5.1.2.e : De gemeenten hebben meestal ook een groot landbouwbelang, iig politiek,

5. LTO: Landelijke vertegenwoordiging fruittelers
6. RIVM(?): Landelijke vertegenwoordiging t.a.v. volksgezondheid
7. KAD/Ctgb: vertegenwoordiging bestrijders/kennisdeling t.a.v. toegestane bestrijdingsmiddelen
8. WUR/EIS: wetenschappelijke onderbouwing/kennisvergaring
9. Terreinbeheerders/ natuur en milieuverenigingen?
- 8-10. vertegenwoordiging zoekgroepen?

Commented 5.1.2.e]: 5.2.1

5.2.1

Meldpunt voor/ toezicht op verkeerd gebruik pesticiden, en insectensterfte agv gebruik pesticiden, is de Inspectie Leefomgeving en Transport,

Stel provinciale kernteams op voor nadere uitwerking landelijke lijn

Knelpunt:

De statuswijziging van de Aziatische hoornaar betekende een verschuiving in de verantwoordelijkheden met betrekking tot de aanpak van de Aziatische hoornaar. Dit lijkt echter nooit breed of doeltreffend te zijn gecommuniceerd. Daarnaast is er de provinciale afspraak om hoornaarsnesten zoveel mogelijk zelf (op te sporen) en te bestrijden. Hierdoor is er bij verschillende partijen het beeld ontstaan dat alleen de provincie verantwoordelijk of bevoegd is voor de bestrijding van de Aziatische hoornaar.

De provincie heeft een regierol t.a.v. de aanpak van gevestigde soorten, maar heeft andere belanghebbenden nodig voor de beheersing.

Commented 5.1.2.e : Goed gecoördineerde overgang van aanpak is belangrijk, zowel landelijk als provinciaal. Wanneer de provincie per direct stopt (of halverwege het jaar als de gemeenten niet klaar zijn?) met huidige aanpak en bestrijding ontstaat een vacuum waardoor bestrijding en beheersing stilvallen. Met (explosieve) groei van de populatie in 2025 en daarna

Doel:

Het vaststellen van duidelijke kaders en een duidelijke rolverdeling obv landelijke lijn. Schakel tussen landelijke en regionale werkelijkheid.

Aanpak:

Zet een provinciaal kernteam op. Dit kernteam heeft als taak om de landelijke communicatielijn te vertalen naar een provinciale aanpak en om dit te communiceren met gemeentes en andere regionale belanghebbenden.

Concrete acties kunnen bestaan uit:

- Beschikbaar stellen van subsidie (door provincie)
- Communicatiestrategie gericht op lokale bladen
- Organiseren van jaarlijkse kennisdag Aziatische hoornaar voor gemeentes en/of imkers
- Opzetten van een nieuwsbrief
- Initiëren/ coördineren bovenregionale/ provincie-brede activiteiten

Het kernteam bestaat bijvoorbeeld uit de volgende mensen:

Commented 5.1.2.e : Afspiegeling van het landelijke kernteam?

- Projectleider
- Beleidsadviseur invasieve exoten (inhoudelijk deskundig)
- Communicatieadviseur
- Vertegenwoordiger imkers (kan lokale imkervereniging zijn)
- Vertegenwoordiger zoekgroepen/bestrijders
- Vertegenwoordiger gemeente
- GGD (vanuit volksgezondheid?)
- Terreinbeheerders
- Natuur en milieuverenigingen
-

CONCEPT

4. Brabantse uitgangspunten

Doelstelling

Voor de Aziatische hoornaar geldt een *beheersopgave*. De soort is niet meer uit te roeien in Noord-Brabant. Volledige provincie brede eliminatie is niet het doel.

Het landelijke kernteam stelt vast wat de doelstelling is. Bijvoorbeeld:

- Na te streven maximale populatie-omvang (per aandachtsgebied?)/ Stoppen van de populatie groei (afzwakken groeicurve)
- Beschermen biodiversiteit d.m.v. lokale uitroeiing
- Minimaliseren risico voor volksgezondheid
- etc

Communicatie

Het provinciale kernteam stelt een communicatiestrategie op rondom de Aziatische hoornaar met een aantal jaarlijks terugkomende communicatiemomenten. Bijvoorbeeld

- Start hoornaar seizoen
 - o oproep om koninginnen te vangen met voorlichting over (on)gewenste soorten
 - o voorlichting over primaire nesten en steekgevaar
- Hoogseizoen:
 - o Informeren over zoekgroepen en waar werksters gemeld kunnen worden
- Najaar:
 - o terugkoppeling van het afgelopen jaar: resultaten

Commented 5.1.2.e : Omdat de ah overal voorkomt is de aanwezigheid mede een mogelijkheid om ook een link te leggen naar info over andere invasieve soorten

Het provinciale kernteam ontwikkelt of deelt (landelijk) communicatiemateriaal voor gemeentes, zoekgroepen en imkerverenigingen om inwoners te informeren.

- Flyers
- Informatie voor gemeentelijke websites
- Richtlijnen/adviezen voor imkers over hoe om te gaan met voorjaarsnesten (wat is wel en niet verantwoord
- Onderzoek naar (bij)werking selectieve vallen

Opsporing

- De provincie kan een partij opdracht geven om de diverse vrijwillige zoekgroepen te coördineren en faciliteren uniformeren

- Vrijwillige zoekgroepen kunnen ondersteund worden met zendersets en trechters voor selectieve vallen en instructies. Dit kan via een subsidieregeling, maar wellicht ook via een provinciale coördinator die de zender koopt en vervolgens uitleent aan de zoekgroepen.
- Zoekgroepen vormen een belangrijke schakel in de opsporing van Aziatische hoornaars, maar ook in de voorlichting. Inwoners zien dat er in hun wijk wordt gezocht en spreken de vrijwilligers hierover aan. Dit vergroot het lokale bewustzijn en ze bieden een laagdrempelige mogelijkheid voor contact en inzicht in wat men zelf kan doen.
- Er kan worden ingezet op een samenwerking tussen lokale zoekgroepen en gemeentes. Bijvoorbeeld via een aanspreekpunt per zoekgroep of een koppeling met Fixie/Buitenbeterapps waarin meldingen kunnen worden doorgegeven.

Bestrijding

Hier sorteer ik alvast voor op de landelijke doelstelling, maar het geeft een inschatting van de mogelijkheden. Te denken valt aan een provinciale minimale inzet (dit-wat moet in ieder geval worden bestreden) waarbij belanghebbende partijen zelf de keuze maken of ze meer willen doen.

1. Vanuit biodiversiteitsoogpunt kan overwogen worden om de soort lokaal uit te roeien. Bijvoorbeeld in Natura 2000-gebied of kernpopulaties wilde bijen, wespen of zweefvliegen. De bestrijding in deze gebieden en invloedzone eromheen (1 km, of afhankelijk van te beschermen gebied/soort) zijn de verantwoordelijkheid van de provincie Noord-Brabant.
2. Vanuit het oogpunt van volksgezondheid kunnen locaties of situaties worden bepaald waarin secundaire nesten moeten worden bestreden. Denk aan secundaire nesten die laag bij de grond hangen, binnen een bepaalde straal van een school, speeltuin -of zorginstelling etc. Gemeentes zijn verantwoordelijk voor de bestrijding van deze nesten vanuit hun belang voor de openbare orde en volksgezondheid.
3. Voor alle primaire nesten en overige secundaire nesten maakt iedere gemeente zelf beleid over de bestrijding. Overwogen kan worden om
 - a. Alle nesten te bestrijden ongeacht locatie (gemeente of particuliere grond)
 - b. Alleen nesten op gemeentegrond te bestrijden
 - c. De kosten voor de bestrijding van nesten op particuliere terreinen te delen.

Kanttekening: met deze aanpak loop je wel het risico dat primaire nesten niet worden opgepakt, wat voor meer zomernesten zorgt met hogere kosten. Als we dit willen, moet ter compensatie extra aandacht zijn voor communicatie zodat particulieren kunnen worden overgehaald om voorjaarsnesten te laten bestrijden.

5.2.1

Commented [5.1.2.e]: Niet zo bedoeld maar dit klinkt negatief. Mssn basis-inzet of - verantwoordelijkheid?

Commented 5.1.2.e: En opsporing? Of is dat voor de terreinbeheerders icm vrijwilligers?

Commented 5.1.2.e: Voor solitaire, of in kleine groepen/ oppervlakte wonende, bijen kunnen een paar AH (niet een paar nesten maar individuen) al een grote impact hebben/ funest zijn voor de populatie.

Commented 5.1.2.e: En verantwoordelijkheid tav landbouw?

Commented 5.1.2.e: Term secundair weglaten, alleen spreken van situaties waarin nesten moeten worden bestreden, of bestrijding wenselijk is.

5.2.1

5.2.1

5.2.1

5.2.1

Commented 5.1.2.e: Heel veel BSO en basisscholen hebben leuke tunnels en heggen van knotwilgjes op hun speelplein. De eenjarige takkenscheuten van die wilgen worden massaal bezocht door de ah ivm de luizen die op die takken zitten.

- 5.2.1 [redacted]
- 5.2.1 [redacted]
- 5.2.1 [redacted]
- 5.2.1 [redacted]
- 5.2.1 [redacted]
- 5.2.1 [redacted]
- 5.2.1 [redacted]

Nog iets opnemen over opleiding of faciliteren (subsidie voor aangepast materiaal) van reguliere ongediertebestrijders. Dat kan bestrijding veel efficiënter (dichterbij, meer mankracht) en goedkoper (concurrentie) maken.

CONCEPT

5. Verdere uitwerking

De provincie bouwt de bestrijding van Aziatische hoornaars af en pakt in plaats daarvan een coördinerende regierol op.

2025 vormt hierin een overgangsjaar waarin de bestrijding van Aziatische hoornaar nog door de provincie wordt uitgevoerd, tegelijkertijd zal in samenspraak met belanghebbenden een landelijke en provinciale aanpak worden opgesteld waarin duidelijke kaders worden gesteld voor de verschillende belanghebbenden.

Kern van de transitie is dat ieder vanuit zijn of haar eigen verantwoordelijkheid en belang de bestrijding van nesten op zich neemt. Globaal betekent dit het volgende:

- De Provincie bestrijdt nesten daar waar een concreet risico is voor de biodiversiteit. Bijvoorbeeld in kerngebieden van wilde bijen
- De gemeente bestrijdt nesten met een risico voor de volksgezondheid zoals laaghangende secundaire nesten
- Imkers nemen maatregelen om hun bijenkasten te beschermen, al dan niet gesteund door LTO of de Provincie (programma landbouw)
- Particulieren laten nesten op eigen terrein bestrijden. De gemeente kan uiteraard tegemoet komen en de kosten (deels) op zich nemen.

Commented 5.1.2.e : 'Afbouw' suggereert minder doen/ minder kosten. Maar de keuze van rol/ verantwoordelijkheid, en gevolgen (o.a. voor kosten) moet m.i. nog blijken. Ook daarom misschien spreken van aanpassing/ bijstellen van focus of verantwoordelijkheid?

Misschien past daarbij nog steeds geen afbouw (in geld) maar voortzetting in beperkt gebied?

Commented 5.1.2.e : Belangrijk hier in de tijd aan te geven wat de verwachting is, tot wanneer het budget nog toereikend is en wat gebeurd als het op is.

Simpele berekening;
resterend budget -(nesten/ week in 2024*4?)= budget op in ..maand..

Je kan immers hier niet zeggen dat we in 2025 nog bestrijden en in juli/aug stoppen als het budget op is. Dan weet je zeker dat de bestrijding, en vervolgens ook de opsporing stil valt.